

Майстренко Людмила Володимирівна
Миколаївський національний університету ім. В. О. Сухомлинського
(Миколаїв, Україна)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація: В статті розглядаються соціальні фактори розвитку емоційного інтелекту. До соціальних факторів ЕІ можна віднести синтонію, яка змінюється раціоналізацією, ступінь розвитку самосвідомості дитини, впевненість в емоційній компетентності, рівень освіти батьків і сімейний прибуток, емоційно благополучні відносини між батьками, андрогінність, релігійність [с. 60 – 63].

Соціальні можливості в значній мірі визначають емоційну сферу психічного життя людини. Їх роль в людському житті очевидна. Розвиток емоційного інтелекту є важливим фактором адаптації, оптимізації міжособистісної взаємодії та позитивної поведінки людини.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоційна сприйнятливість, емоційна компетентність, соціальний фактор.

Майстренко Л.В.
Николаевский национальный университет имени В.О. Сухомлинского
(Николаев, Украина)

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Аннотация: В статье рассматриваются социальные факторы развития эмоционального интеллекта. К социальным факторам ЭИ можно отнести синтонию, которая изменяется рационализацией, степень развития самосознания ребенка, уверенность в эмоциональной компетентности, степень образования родителей и семейный доход, эмоционально благополучные отношения между родителями, андрогинность, религиозность.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоциональная восприимчивость, эмоциональная компетентность, социальный фактор.

Maystrenko L.V.
Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University
(Mykolaiv, Ukraine)

THE INFLUENCE OF SOCIAL FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE

Abstract. The article deals with the social factors of development of emotional intelligence. The social factors include emotional intelligence syntoniya which changes by rationalization, the degree development of child's consciousness, confidence in emotional competence, educated parents and household income, emotionally prosperous relationship between parents, androgyny, religiosity. Social possibilities largely determine the emotional sphere of human's emotional life. Their role in human life is evident. The development of emotional intelligence is an

important factor in the adaptation, optimization of interpersonal interaction and positive behavior.

Keywords: *emotional intelligence, emotional susceptibility, emotional competence, social factor.*

Проблема розвитку емоційного інтелекту, яка знаходиться в центрі наукових дискусій, є важливою та актуальною. Її актуальність пояснюється високим рівнем евристичних можливостей, які сприяють успішній соціальній адаптації та емоційній гармонії розвитку особистості, визначають рівень її емоційної культури.

Інтерес до вивчення емоційного інтелекту пов'язаний як зі складністю питань в концептуальному колі даної проблеми, так із потребою подальших прикладних досліджень. Проблема емоційного інтелекту стала об'єктом дослідження таких зарубіжних вчених як Джон Мейєр, П. Селовей, Д. Карузо, Д. Гоулман та інших. На пострадянському просторі емоційний інтелект досліджують такі вчені: Божок О.О., Пашко Т.А., Остапчук О. М., Власова О. І., Люсін Д.В., Березовська Т. П., Лобанов А. П., Лібін А. В., Юркевич В.С., І. Н. Андреева та багато інших. Їхні наукові інтереси присвячені проблемам становлення і розвитку емоційного інтелекту, передумовам його виникнення, концептам, психології емоцій та формування емоційної культури тощо.

Незважаючи на важливість та різноплановість досліджень, деякі аспекти його вивчення залишаються актуальними і носять гіпотетичний характер. Ідея множинності інтелектуальних проявів, соціальні фактори потребують розширення уявлень про емоційний інтелект. На нашу думку, характеристика евристичного потенціалу емоційного інтелекту, категоризація і диференціація понять, емоційна культура в концептуальному полі емоційного інтелекту також потребують дальшого обґрунтування. Головною метою цієї роботи є розкриття соціальних факторів в розвитку емоційного інтелекту та його змісту.

Термін «емоційний інтелект» виник в результаті розвитку уявлень про природу когнітивних та афективних процесів у їхньому взаємозв'язку. Важливим досягненням в цьому процесі стало збагачення уявлень про емоції – «психічні стани і процеси, в яких відображається безпосереднє, ситуативне переживання життєвих явищ, зумовлене їх ставленням до потреб суб'єкта» [1, с.120].

«Емоційний інтелект – це здатність людини усвідомлювати власні почуття і почуття інших людей, мотивувати себе й інших, керувати емоціями як наодинці, так і у стосунках з іншими» (Пітер Селовей, Джон Мейєр, Карузо). Отже, під терміном «емоційний інтелект» ми розуміємо сукупність розумових здібностей для обробки емоційної інформації [2].

Люди з високим емоційним інтелектом в соціальному плані урівноважені, дружелюбні, перебувають в доброму настрої, не піддаються страху і не схильні до тривожних роздумів. В них є почуття обов'язку до людей і початих справ, охоче беруть на себе почуття відповідальності і дотримуються етичних принципів, у ставленні до інших вони доброзичливі і турботливі. Їхнє емоційне життя багате подіями, але в належній мірі. Вони перебувають у злагоді з самим собою, з іншими людьми та суспільством, в якому живуть [3, с. 79].

Розвиток емоційного інтелекту є важливим фактором адаптації в соціальному оточенні. О.І. Власова, в результаті експериментальних досліджень, робить висновок, що емоційно обдаровані підлітки легко вживаються в колективі, часто стають лідерами, добре адаптуються в новому середовищі, сприяють покращенню соціально-психологічного клімату [4]. Термін «емоційний інтелект» охоплює різне коло понять. Сюди відносяться такі поняття як *емоційні здібності*, *емоційна інформація*, *емоційне мислення*, *емоційна креативність*, *емоційна культура*. Ці поняття розроблені різними вченими розкривають різні дійові сторони емоційного інтелекту, їх актуальність очевидна. Наприклад, *емоційні здібності* – це індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої.

Емоційну культуру особистості О.О. Божок розуміє як вихованість емоцій, рівень розвитку емоцій, який передбачає емоційну чуйність і відповідальність за свої переживання перед собою і оточуючими [5, с. 36 – 40].

Т. А. Пашко виділяє в структурі емоційної культури п'ять компонентів. *Когнітивний компонент* як знання про суть емоцій людини, їх психологічні закономірності. *Емпатійний компонент* – це вміння співпереживати, розпізнавати почуття інших людей. *Рефлексивний компонент* – це вміння розуміти власні емоції, причини їх виникнення. *Мотиваційний компонент* – це наявність актуальних потреб в самоорганізації особистих переживань. *Регулятивний компонент* – це вміння керувати власними емоціями [6, с. 322 – 327].

Психологи розрізняють різні можливості розвитку ЕІ. Одні (Дж. Мейер) вважають, що підвищити рівень емоційного інтелекту неможливо, бо ЕІ відносно стійка здатність. Інші (Д. Гоулман), дотримуються точки зору, що ЕІ можна і треба розвивати. Підтвердженням цієї точки зору є той факт, що нервові шляхи мозку продовжують розвиватися аж до середини людського життя. Тому розвиток емоційних можливостей може продовжуватися від трьох до двадцяти років. Прихильники розвитку емоційного інтелекту стверджують, що в школі потрібно проводити спеціальне навчання, спрямоване на розвиток емоційної компетентності [7, с. 34]. Проте, проблема розвитку емоційного інтелекту складна, багатогранна і залежить від багатьох факторів – біологічних і соціальних.

До соціальних факторів ЕІ можна віднести синтонію, яка змінюється раціоналізацією, ступінь розвитку самосвідомості дитини, впевненість в емоційній компетентності, рівень освіти батьків і сімейний прибуток, емоційно благополучні відносини між батьками, андрогінність, зовнішній локус контролю, релігійність [8, с. 60 – 63].

Синтонія визначається як співпадіння емоцій дитини з емоціями людей, з якими вона знаходиться в безпосередньому контакті. Розвиток синтонії пов'язаний з емоційними реакціями оточення надії дитини. Формуванню синтонічності дитини шкодить надмірна опіка і переоцінка його батьками. Надмірна любов батьків до дитини, їх постійна турбота про неї заважає встановленню емоційного контакту з дорослими. Синтонія не розвивається якщо дитина здатна до встановлення емоційного контакту, позбавляється такої можливості з різних причин.

Опір негативному афективному впливу здійснюється шляхом *раціоналізації*, ставлення до оточуючих людей і подій, які відбуваються.

Індивідуальні системи переконань можуть містити раціональні та ірраціональні ідеї. Це означає, що при реакціях на події людина може застосовувати як розумні реалістичні ідеї, так і емпірично необґрунтовані, які не піддаються логічному поясненню. Раціональні ідеї зменшують емоційний дистрес, послаблюють гнів, тривогу, депресію, ірраціональні переконання і дії провокують непродуктивну емоційну поведінку, яка є результатом неадекватної поведінки батьків в стресовій ситуації.

Рівень розвитку самосвідомості. Емоційні реакції оточуючих на поступки дитини не тільки виступають умовою для розвитку синтонії, але і її орієнтирами для її сомооцінки та ставленням до самої себе. Основи реалістичного сприйняття дитини самої себе формуються на ранніх стадіях розвитку і визначаються прийняттям дитини з боку батьків [9].

На ранніх ступенях розвитку особистості формуються також і механізми саморегуляції. Саморегуляція психічних станів безпосередньо пов'язана з самоконтролем. Вся система особистісної саморегуляції базується на ступені розвитку самосвідомості, рівень якої є передумовою управління власними емоціями.

Процеси самооцінки і саморегуляції лежать в основі *впевненості в своїй емоційній компетентності*, тобто в основі уявлень людини в тому, чи може він розуміти емоції в міжособистісних контактах.

Чим вищий *рівень освіти батьків і сімейний прибуток*, тим вищі показники емоційного інтелекту дітей. На думку Гоулмана висока кар'єра і прибутки батьків можуть бути результатом високого рівня емоційного інтелекту, який передається їхнім дітям. Освічені і матеріально забезпечені батьки можуть більше часу віддавати саморозвитку їхніх дітей, а ті в свою чергу розвиваються більш емоційно і інтелектуально, ніж діти неосвічених та малозабезпечених батьків.

Емоційно благополучні взаємовідносини між батьками створюють оптимальні умови для емоційного розвитку дитини. В таких сім'ях її члени уважніше відносяться до переживань один одного і частіше обговорюють емоційні проблеми. Можна зробити висновок, що батьки з високим рівнем EI здатні створити гармонійні умови сімейних взаємовідносин, визначають і розвиток емоційного інтелекту своїх дітей [10].

Гендерні особливості виховання. Відомо, що взірці емоційних відмінностей серед дорослих чоловіків і жінок визначаються різними підходами до виховання дітей. Гендерні відмінності проявляються перш за все в тому, що EI у жінок проявляється в більшості випадків на рівні міжособистісних відносин, а у чоловіків на внутріособистісним рівні EI.

Андрогінність як фактор EI залежить від виховання в сім'ї. Андрогінні особистості визначаються великою емоційною гнучкістю. Вони можуть бути то сильними то м'якими, турботливими і добрими, поєднуючи в собі продуктивні емоційні стратегії, властиві як жіночій, так і чоловічій статі.

Емоційні знання і навички дитини формуються спочатку в сім'ї, а згодом під впливом найближчого оточення, в якому знаходиться дитина.

Релігійність. Між емоційним інтелектом і релігійністю виявлений глибокий зв'язок. Релігія передбачає виховання моральних почуттів, в першу чергу розвиток почуття безумовної любові. Підготовка до церковних таїнств неможлива без самоаналізу діяльності з відповідними емоціями. Сповідь

очищає людину і є стимулом до самовдосконалення, яке потребує самообмеження і саморегуляції. Віра не тільки наповнює почуття людини емоційно, збагачує її емоції і почуття. Можна зробити висновок, що соціальні фактори EI формуються в сімейному оточенні. Вони залежать від характеру відносин між батьками, їх увагою до внутрішнього життя людини і такими методами виховання, які передбачають формування відповідної самооцінки і позитивного образу дитини, розвитку самоконтролю і здатності до продуманого аналізу емоційної інформації.

Висновки і пропозиції. Емоційний інтелект – результат розвитку уявлень про природу когнітивних та афективних процесів людського мозку, збагачення уявлень про емоції як підсистему свідомості, розширення про множинність їх проявів. Складне багатоаспектне явище емоційного інтелекту реалізується в різних взаємозв'язаних, інколи суперечливих для емпіричної фіксації формах. На розвиток емоційного інтелекту впливають різні чинники, серед яких важливе місце займають соціальні фактори. Розвиток соціальних факторів емоційного інтелекту сприяє адаптації людини в соціальному середовищі, оптимізації міжособистісних взаємодій. Вивчення емоційного інтелекту, факторів його розвитку може стати свідченням більшої його відкритості до інших суспільних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник Степанов О.М – К.: Академ. видав. – 2006. – 423 С.
2. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. Emotional intelligence: Theory, findings, and implications / J. D. Mayer, P. Salovey, D. Caruso // Psychol. Inq. – 2004. – V.15.– N 3. – P. 197 – 215.
3. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман, пер. с англ. А.П. Исаевой // М.: АСТ. – Москва; Владимир: ВКТ. – 2009. – 478 С.
4. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія / О.І. Власова // – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». – 2005. – 308 с.
5. Божок О.О. Емоційна культура студентів як ціннісна складова становлення їх особистості / О.О. Божок // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 31. Серія: психологічні науки: Збірник наукових праць у 3-х т. – Чернігів: ЧДПУ.– 2005. – № 31. – Т. 1. – с. 36 – 40.
6. Пашко Т. А. Психологічні засади формування емоційної культури сучасної молоді/ Т. А. Пашко // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім.Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т. IX. Ч. 1. – К. – 2007. – С. 322 – 327.
7. Остапчук О.М. Школа «емоційного інтелекту» / О.М. Остапчук // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – С. 31 – 40.
8. Андреева И.Н. Предпосылки развития эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2007. – № 5. – С. 57 – 65.
9. Кравченко А. Нарцисс и его отражения // Моск. Психотерапевт. Журн. 2001. №2 С. 96 -113
10. Орме Г. Эмоциональное мышление как инструмент достижения успеха. / Г. Орме. М.: КСП+, 2003.